

Economie anders bekeken

Cijfers maken karwei af

Wie herinnert zich niet de poeha waarmee Lubbers bij de vorige verkiezingen in 1986 verkondigde dat hij aan het einde van een nieuwe kabinetsperiode, in 1990 dus, het werkloosheidscijfer teruggebracht zou hebben naar 500.000. In de regeringsverklaring bij de start van het nieuwe kabinet werd dit voornemen nog eens gespecificeerd. In die zin, dat het onaanvaardbare aantal van 700.000 elk jaar met 50.000 zou worden verminderd. Welnu, de tijd van 'zullen we even afrekenen' begint te naderen.

Het was te voorzien dat zelfs de premier van het Koninkrijk der Nederlanden de wetten van het Kapitaal niet kon bedwingen. Wat hij en z'n vrienden wel konden, was het inzicht van de nederlandse bevolking naar hun hand zetten. En daarmee werd al in een heel vroeg stadium een begin gemaakt. Sekretaris-generaal Rutten, het brein van Economische Zaken, gaf het startschot. Hij pleegt nieuwe ideeën nog al eens te lanceren in zijn befaamde Nieuwjaarsartikel in "Economisch Statistische Berichten".

Argeloos begin

Zo lanceerde Rutten in het eerste nummer van 1987 de taktiek om het inzicht van de bevolking te vertroebelen. In de tijd daaraan voorafgaand hadden werkgevers er al eens over geklaagd dat de kaartenbakken van de Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB), die de basis vormden voor de berekening van het werkloosheidscijfer, 'vervuild' waren. Rutten greep nu kennelijk dit argument aan om het officiële werkloosheidscijfer - en dit is uitermate belangrijk voor alle aspecten van het economies beleid - voortaan te laten vaststellen door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). In zijn argumenten zat een zekere logica. "Om een beter inzicht te krijgen in de werkelijke werkloosheidsontwikkeling is er alles voor te zeggen, de verantwoordelijkheid voor deze statistiek - zoals vrijwel voor alle statistieken het geval is - in handen te leggen van het CBS." Overigens had dit verder strekkende gevolgen dan de argumentatie van Rutten suggereerde. Het betekende namelijk dat de verantwoordelijkheid voor de

vaststelling van het cijfer van Sociale Zaken overging in handen van Economische Zaken.

Her-definieren

Het is onduidelijk hoe dit soort mechanismen verlopen, maar aan het jaarlijkse nieuwjaarsorakel van Rutten wordt door de sociaal-economische spraakmakers gezag toegekend. En dus zagen bijvoorbeeld het CNV en de FNV wel wat in het nieuwe idee. De ondernemers daarentegen reageerden heel wat kritischer. Zij kenden de methodes van hun eigen pappenheimers. Het Financieele Dagblad van 7 januari 1987 laat Klooster, sekretaris van het VNO aan het woord: "Het verbaast me, dat het C.B.S. en Rutten nu in deze richting gaan; wij hebben met het kabinet duidelijke afspraken gemaakt over het handhaven van de bestaande werkloosheidsdefinitie en een verbeterde registratie door de arbeidsbureaus."

Ziedaar, wat de werkgevers kennelijk vreesden: een andere definitie. En met definities - dat weten zij heel goed - kun je aantallen bepalen. Dat was in 1978 ook al eens door het Centraal Planbureau (CPB) met de zogenaamde arbeidsinkomensquote geflikt.

Deze arbeidsinkomensquote werd in de zeventigerjaren veel gebruikt als kengetal van gewicht om aan te tonen dat de arbeidslonen en dus de eisen van de vakbeweging te hoog waren. Door er

mijnbouw" (waaronder aardgas), "openbaar nut" en "woningexploitatie" uit weg te definiëren werd een reeks van 84,7 procent (1975), 81,6 procent (1976), 81,6 procent (1977) en 80,2 procent (1978) in één klap respectievelijk 93,6 procent, 91,5 procent, 92,3 procent en 91,0 procent. En door geen rekening te houden met zo'n hoge arbeidsinkomensquote zouden toemaals gangbare looneisen zeer sociaal worden. Mede door hiernaar voortdurend te verwijzen, werden de looneisen gaandeweg getemd. Zoiets kun je met herdefiniëring bereiken.

Verborgene werkloosheid

Het verzet van de ondernemers was kennelijk ingegeven door de angst dat het CBS het werkloosheidscijfer omhoog zou definiëren. Het Financieele Dagblad (7 januari 1987) spreekt althans deze verwachting uit. "Het C.B.S. wil ook de niet-geregistreeerde werklozen tellen, de potentiële werzoekenden en deeltijdwerkenden, die een baan wensen van minder dan twintig uur." De angst was niet helemaal ongegrond, want er werd en wordt immers vaak op aangedrongen een stuk verborgen werkloosheid in het werkloosheidscijfer op te nemen. In de Bijstand bijvoorbeeld zaten in 1986 ongeveer 400.000 werkloze werknemers ("Statistisch Zakboek" 1988, pagina 357). Tesaamen met de

710.000 geregistreerden in de 'vervuilde' kaartenbakken van de GAB's vormden zij een 'reserveleger' van meer dan een miljoen werkers. Het VNO was dus tegen vaststelling door het CBS en gaf er (ons kent ons) de volgende uitleg aan. Verantwoordelijk voor de werkloosheidsproblematiek is in eerste instantie Sociale Zaken en de GAB's vallen onder dit departement van minister De Koning. Zoals gezegd valt het CBS en trouwens ook het CPB onder Economische Zaken. "Beide diensten vallen onder verantwoordelijkheid van Economische Zaken", signaleert het Financieele Dagblad, "en de stellingname van Rutten kan dan ook niet los gezien worden van het belang van dit departement" (7 januari 1987). Het mocht dan ook geen verbazing wekken dat De Koning zich een paar dagen later al... aansloot bij het idee van Rutten. En onze goede FNV deelde bij monde van Weggelaar mee dat zij er geen bezwaar tegen had, wanneer ook de definitie van de werkloosheid weer ter discussie zou komen. "Wij pleiten ervoor, voortaan ook alle werkzoekenden, die niet voor een uitkering in aanmerking komen mee te tellen, evenals de werkzoekenden met een WAO-uitkering" (Financieele Dagblad 9 januari 1987).

Omlaag definiëren

Beiden - zowel werkgevers als werknemers - hadden blijkbaar even vergeten hoe uitgekookt en gehaaid onze CDA-politici zijn. Wie had gezegd dat zij het cijfer omhoog wilden definiëren? Waarover hadden meneer Klooster en het Financieele Dagblad zich toch druk gemaakt? Het ging om een gans andere operatie. 'Toevallig' kwam anderhalve maand later de Stichting Research voor Beleid te Leiden met een nieuw werkloosheidscijfer. Een onderzoek door deze stichting, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken uitgevoerd (!), had opgeleverd, dat de 'vervuiling' in de kaartenbakken van de GAB's 300.000 bedroeg. Resteerden derhalve zo'n 400.000 echte werklozen. Hieraan moet toegevoegd worden dat de leidse onderzoekers, Van Hoesel, Dekkeren Detmar, tegelijk met de bekendmaking van de vervuiling, een definitie gegeven hadden die ook de niet-geregistreerde werkzoekenden omvatte, eveneens zo'n 300.000. En dus kwamen zij toch weer uit op 700.000.

Nu gebeurt het wel vaker dat opdrachtgevers uit onderzoeksresultaten andere conclusies trekken dan door de onderzoekers bedoeld. Ze schromen vaak

Een greep uit de winsten 1988 (stijging t.o.v. 1987 in %) Dik boven de 5 procent, bijna allemaal

Shell	WINST	10 miljard gulden	(4%)
Unilever	WINST	3 miljard gulden	(20%)
Philips	WINST	1 miljard gulden	(29%)
Akzo	WINST	843 miljoen gulden	(27%)
Nationale Nederlanden	WINST	787 miljoen gulden	(12%)
Rabo Bank	WINST	778 miljoen gulden	(12%)
DSM	WINST	662 miljoen gulden	(40%)
ABN	WINST	627 miljoen gulden	(19%)
Amro Bank	WINST	587 miljoen gulden	(23%)
Aegon	WINST	389 miljoen gulden	(15%)
Hoogovens	WINST	301 miljoen gulden	*)
Heineken	WINST	291 miljoen gulden	(1%)
KNP	WINST	250 miljoen gulden	(44%)
Elsevier	WINST	236 miljoen gulden	(44%)
Delta Lloyd	WINST	171 miljoen gulden	(45%)
Bühmann-Tetterode	WINST	165 miljoen gulden	(26%)
DAF	WINST	147 miljoen gulden	(133%)
Ahold	WINST	146 miljoen gulden	(11%)
Hunter Douglas	WINST	142 miljoen gulden	(50%)
VNU	WINST	134 miljoen gulden	(31%)
Volmac	WINST	116 miljoen gulden	(23%)
Wolters Kluwer	WINST	112 miljoen gulden	(26%)
Gist Brocades	WINST	96 miljoen gulden	(0%)
Wessanen	WINST	93 miljoen gulden	(14%)
Stork	WINST	86 miljoen gulden	(29%)
KBB	WINST	79 miljoen gulden	d%)
Océ van der Grinten	WINST	76 miljoen gulden	(1%)
Wereldhave	WINST	74 miljoen gulden	(16%)
Scania	WINST	64 miljoen gulden	(15%)
Pakhoed	WINST	63 miljoen gulden	(56%)
Center Parcs	WINST	45 miljoen gulden	(6%)

Let wel: het gaat om gepubliceerde netto-winsten. Verwachte gemiddelde groei winsten 1989: 14 procent.

*) 1987: verlies 76 miljoen gulden.

niet eruit te pikken wat hen goed uitkomt. Zo ook in dit geval. De nieuwe definitie werd niet overgenomen, maar het vervuilingcijfer wel. En dus kon een nieuw, veel lager werkloosheidscijfer de geschiedenis ingaan. En daarmee mocht het CBS aan de slag.

Werklozen weggecijferd

Maakt het wat uit dat het CBS onder verantwoordelijkheid van Economische Zaken onderzoek verricht? Ja, want het gevaar bestaat dat de wetenschappelijke objectiviteit, voorzover deze bestaat, hierdoor in het gedrang komt. Dit laat een affaire in het begin van de tachtiger jaren zien. Toen moest binnen het

CPB, na klachten van medewerkers, een werkgroep "Externe Contacten" een "Rapport inzake externe beïnvloeding" uitbrengen. Een konklusie (uit een groter aantal) van dit rapport luidt als volgt: "In een aantal situaties is bij overleg over ramingen en/of analyses van het bureau van externe zijde in overweging gegeven deze te wijzigen in de richting van of overeenkomstig daar terzake bestaande inzichten, zonder dat daarvoor naar het oordeel van de desbetreffende C.P.B.-medewerkers een afdoende zakelijke en/of wetenschappelijk verantwoorde argumentatie werd aangedragen."

Tegen dit soort aanpassingen van de cijfers aan het politieke beleid kan Economische Zaken kennelijk geen garanties bieden. Onlangs was er weer eens sprake van een konflikt tussen het CPB en Economische Zaken over de publikaties van ramingen voor het verkiezingsjaar 1990 in het komende "Centraal Economisch Plan". Het CPB wilde wel publiceren en Economische Zaken niet. De reden: het CPB verwacht een reële inkomensverbetering voor modaal van 4,5 procent, terwijl de minima wederom een pas op de plaats zouden moeten maken (het Financieele Dagblad 2 maart 1989). Overigens, wie had dit soort manipulaties verwacht bij het lezen van het gezaghebbende "Centraal Economisch Plan" of "Macro Economische Verkenningen"? Maar goed, sinds 1 januari 1989 levert het onder Economische Zaken ressorterende CBS het officiële werkloosheidscijfer, in hoofdzaak gebaseerd op een enquête, waarbij een marge van 12.000 werklozen mogelijk is. En op welk nivo komt dit cijfer zo ongeveer uit? Juist, zo rond de 420.000.

Het doet aangenaam aan te zien hoe onbevagen in het Financieële Dagblad (7 maart 1989) deze ontwikkeling wordt becommentarieerd:

"In de loop van 1987 werd daarom gestart met een proef, die met ingang van dit jaar tot de officiële waarneming is verheven. Dat laatste heeft de indruk van haast gewekt daar de politiek belang had bij ten eerste een lager werkloosheidstotaal, ten tweede een dalend werkloosheidscijfer (dat de C.B.S.-methode wel en de arbeidsbureau-methode niet liet zien) en ten derde een overgang op gepaste afstand van de verkiezingen van mei 1990 opdat niet de indruk van een truc zou ontstaan. Het politieke belang, althans voor C.D.A. en V.V.D., komt voort uit het gestelde doel van 1986, de werkloosheid met 50.000 per jaar terug te dringen, hetgeen langs de oude tellingsweg in ieder geval op geen stukken na zou lukken, afgaande op de ontwikkeling tussen de zomer van 1986 en nu."

En zo kan Lubbers, dankzij de geniale Rutten, 'zijn karwei afmaken' en ... het nederlandse volk bij de neus nemen.

*Wim Boerboom
(medewerker Katholieke Universiteit
Brabant)*